

Sæby Sygehus

- hver ting til sin tid

Af Charlotte Grøndahl

Artikel fra Sæbybogen 2009.

Sæby Museum ©

Den yngre generation er sikkert slet ikke klar over, at det har eksisteret. Den lidt ældre generation husker det måske stadig, men Sæby har faktisk haft sit eget sygehus. Det åbnede dørene for patienter den 1. juli 1884. At komme så langt havde været en lang og sej kamp. Et sygehus havde været et længe næret ønske blandt byens borgere. Et sygehus hvor man kunne tage sig af mennesker, der var kommet til skade eller af ældre, som behøvede pleje. Spørgsmålet dukkede op første gang allerede i 1851, men først i 1882 kom der, takket være det lokale engagement, atter skred i planerne. Da henvendte en kreds af driftige damer fra Sæby sig til byrådet med 5.000,- kr., som de havde fremskaffet ved en basar og ved indsamling blandt byens borgere, og som de gerne ville stille til rådighed for et sygehusbyggeri. Det fik byrådet til at nedsætte et sygehusudvalg bestående af købmand N. C. Bertelsen, murermester J. C. Holst og landinspektør S. N. Schmidt. Efter et forgæves forsøg på at få nabokommunerne Hørby, Volstrup, Understed-Karup, Torslev og Albæk til at bidrage til finansieringen af sygehuset, mod at de fik ret til at indlægge patienter til samme takst som Sæby Kommune, var det igen det lokale engagement, der reddede det nye sygehus. Således tilbød Købmand Jelstrup fra Frederikshavn 600,- kr. til det gode formål dog på den betingelse, at sygehuset skulle opføres inden udgangen af 1883. Det var det lille skub, der skulle til, for at sygehuset blev en realitet. Licitationen af sygehusbyggeriet fandt sted den 5. maj 1883, her var det laveste tilbud på 4.865 kr. efter fradrag af komfur og kakkellovne. Den 3. marts 1884 vedtog byrådet at optage et lån på 2.000 kr. til montering af sygehuset, og den 9. juni 1884 var sygehuset på hjørnet af Søndergade og Jacob Friis Vej færdigmonteret.¹

Begyndte som privat sygehus

Sæby Sygehus blev i de første år drevet privat og ledet af en bestyrelse. For patienters indlæggelse på sygehuset blev det fastsat, at ingen måtte indlægges, før der var stillet sikkerhed for betalingen, dog blev tilskadekomne og patienter, der blev indlagt ved politimesterens foranstaltning undtaget. I Sæby Avis kunne man således læse: *"Patienter som ønskes indlagte paa Sygehuset, maa anmeldes hos Købmand N. C. Bertelsen, der meddeler Indlæggelsesordre. Udvalget for Sæby Sygehus, den 1. juli 1884."* Fra 1907 tales der i protokollerne ikke længere om en bestyrelse men et udvalg, hvilket tyder på, at kommunen på dette tidspunkt overtog den formelle ledelse af sygehuset, og det blev til

¹ Tilblivelsen af sygehuset er beskrevet i Jacobsen, Ejnar, Sæby Sygehus har 100 års jubilæum. Opført 1883 ved frivillige bidrag, men kom først i gang 1. juli 1884, I: Vendsyssel Årbog 1983, s. 53-58 og Jacobsen, Ejnar, En by ved havet, Sæby Købstadshistorie, bind 2, Sæby kommune 1970, s. 67-70.

Sæby Købstadkommunes Sygehus. Det var dog stadig de samme personer, der underskrev protokollerne.

Personale

Der blev på intet tidspunkt i sygehusets knap 90-årige historie ansat en læge. Byens til enhver tid praktiserende læger var også sygehuslæger, de skulle selv indlægge og tilse deres egne patienter. I sygehusets spæde start havde man end ikke sygeplejefaglig hjælp. Sygehusudvalget havde således forgæves forsøgt at ansætte en diakonisse til ledelse af sygehuset. I stedet antog man pr. 1. juli 1884 frøken Hanne Hansen. Efter hende fulgte andre, men det er udvist, hvornår det blev kvinder med en egentlig sygeplejefaglig baggrund. Omkring århundredeskiftet blev kvalificeret sygehjælp anerkendt på landets sygehuse, og i 1900 lykkedes det endelig at ansætte en diakonisse som leder. I 1909 fik hun desuden lov til at holde pighjælp for otte kroner om måneden. I 1910 begyndte en epoke på sygehuset, da man ansatte to søstre fra Sankt Lukas stiftelsen. Sæby Sygehus blev herefter i en lang årrække ledet af skiftende Sankt Lukas søstre, der ikke bare arbejdede men også boede på sygehuset. Den sidste søster forlod sygehuset i 1956. Herefter blev sygehuset ledet af sygeplejerske og forstanderinde fru Ellen Wittorff. På det tidspunkt var der på sygehuset udover fru Wittorff endnu en sygeplejerske ansat. Hertil kom en nattevagt, en køkkenchef eller økonoma, en ung pige i køkkenet og to gangpiger, hvis primære opgave var rengøring samt en massør.

Placeringen af Sæby Sygehus gav anledning til en del diskussion, og der var flere forslag til, hvor det skulle ligge. Bl.a. på markedspladsen nord for kirkegården. Det var tæt på offentlig vej, tæt ved byen og sygehusets ligstue kunne således benyttes som ligkapel. Men Købmand H. C. Hansen og Konsul Ørum var imod. De mente, at opfyldning og dræning af grunden ville blive en bekostelig affære og frygtede desuden, at placeringen tæt på kirkegården engang med tiden ville medføre sundhedsfarligt drikkevand. Men inden byrådet fik truffet en beslutning tilbød frøken Hansine Christensen, Sæby at skænke sin grund til sygehusbyggeriet mod en betaling på kun 100 kr. Sygehuset blev derfor placeret på hjørnet af Søndergade og Jacob Friis Vej.

Det vides ikke, hvornår fotografiet er taget. Foto: Sæby Museum og Arkiv.

De første søstre fra Sankt Lukas stiftelsen blev ansat på Sæby Sygehus i 1910, og skiftende søstre ledede sygehuset frem til 1956. Søstrene boede på sygehuset, og var højt respekteret for deres kunnen, og der fandtes også markante personligheder blandt dem. Således kan man se af den lejlighedssang, der blev forfattet til søster Marianes afskedsfest i 1955 efter 22 år som leder af Sæby Sygehus, at hun havde fast hånd i hanke med alle aspekter af sygehusets drift. Fra patientpleje til regnskab, indkøb, hvilken mad der skulle serveres, reparation og vask af tøj, flytning af senge og gik fyret i kælderen i stykker midt om natten, var det hende, der tog affære. Hun lærte også de unge piger, at arbejdet skulle gøres med omhu og orden.

Fra 1860'erne var de danske diakonissestiftelser i en lang årrække et meget væsentlig bidrag til udviklingen af den danske sygepleje gennem deres arbejde, der var af høj sygeplejefaglig og etisk kvalitet, og de havde i en lang årrække særdeles velrenommerede sygeplejeskoler. Allerede i det første tiår af det 20. århundrede påbegyndtes udstationeringen af søstre til sygehuse og hjemmesygepleje og senere også til børne- og alderdomshjem. I 1925 var 75 ud af ca. 150 søstre eller diakonisser i arbejde udenfor huset.

På billedet til venstre ses søster Anna og sygehusets forstanderinde 1956 – 1970 sygeplejerske Ellen Wittorff. Søster Anna havde ikke direkte forbindelse til Sæby Sygehus, da hun var menighedssygeplejerske (hjemmesygeplejerske) i Sæby i perioden 1937 til 1963. På billedet til højreses søster Mariane, der var leder af Sæby Sygehus 1933 – 1955. Det var almindeligt for Sankt Lukas søstre, at de tog tilbage til moderhuset i Hellerup, når de gik på pension. Foto: Sæby Museum og Arkiv.

Takster

Da Sæby Sygehus åbnede i 1884 skulle indenbys patienter betale 1 kr. pr. dag for almindelig forplejning. For udenbys patienter var taksten 1,75 kr. pr. dag. Læge, medicin, vågning, bade m.v. betaltes særskilt. Taksterne blev naturligvis reguleret efterhånden. I 1919 blev de således fastsat til 4 kr. pr. dag for både indenbys patienter og patienter fra landet i Hjørring Amt, mens patienter udenfor amtet måtte betale 6 kr. pr. dag. Skulle man have enestue, kostede det 6 kr. pr. dag for patienter indenfor amtet, mens det for patienter udenfor amtet kostede 8 kr. pr. dag. Efterhånden som de ydelser og behandlinger, man kunne tilbyde på Sæby Sygehus, blev flere, blev taksterne

også mere komplicerede, og der tryktes egentlige takstregulativer. Heraf fremgik det, hvad der var indeholdt i den grundtakst, der blev betalt for indlæggelse på sygehuset og hvilke ydelser, der skulle betales særskilt. Heraf fremgik det også, hvad den ambulante behandling kostede. Det fremgår således af det takstregulativ, som blev vedtaget af Sæby Byråd den 27. januar 1942, at havde man bopæl i Sæby Købstadskommune eller Hjørring Amts Sognekommuner, eller blev man indlagt for en af de nævnte kommuners regning, kostede det 5,50 kr. i grundtakst på fællesstue på Sæby Sygehus. Hørte man ikke til denne kategori, var grundtaksten på fællesstue derimod 11,- kr. Skulle der udføres små operationer, havde den behandlende læge ret til en særbetaling på 30,- kr. Skulle man røntgenfotograferes kostede det pr. gang 16,- kr., kunne man nøjes med en røntgengennemlysning var prisen 6,- kr. pr. gang. Var man blot ambulant patient og skulle have en medicinsk badebehandling eller diathermi- eller kortbølgebehandling, var prisen 3,- kr. Lysbehandlinger og højfjeldssol var lidt dyrere nemlig 4,- kr. pr. behandling.²

Hvor stort var sygehuset?

Det er usikkert, hvor mange sengepladser sygehuset havde ved åbningen i 1884. Til gengæld blev sygehusets driftsregnskab hvert år fremlagt til offentligt eftersyn og herfra får man en indikation af sygehuset størrelse. I 1888 havde der således været indlagt 53 patienter, heraf 15 fra byen med 186 sygedage og 38 fra landkommunerne med 653 sygedage. I 1890 havde 36 patienter været indlagt på sygehuset, og i 1891 var det 33 patienter. I 1892 var det kun 9 patienter med tilsammen 161 sygedage, det steg i 1894 til 23 patienter med 753 sygedage.³

I 1906 nævnes en kapacitet på 10 sengepladser. I sygehusets senere år var kapaciteten dog noget større. I 1958 var der således 25 sengepladser, mens det i 1960'erne faldt til 21.

Trods sin beskedne størrelse havde Sæby Sygehus dog flere funktioner. Således var det udstyret med en operationsstue, det fungerede som skadestue og fødegang for lokalområdet, havde eget laboratorium, hvor de mest almindelige prøver kunne analyseres, og fik efterhånden også en afdeling for bade-, lys-, kortbølge- og massagebehandlinger.

Operationsstuen

Sæby Museum har en samling af operationsudstyr og instrumenter, som blev brugt på Sæby Sygehus. Samlingen omfatter desuden en fin lille kædesav, som blev brugt til kirurgisk gennemsavning af knogler f.eks. ribben, hvor lægen ikke kunne benytte en almindelig sav. En sådan findes til gengæld oven i købet med tre forskellige klinger i en fin trækasse sammen med andre

² Takstregulativ for Sæby Købstadkommunes Sygehus, vedtaget af Sæby Byraad den 27. Januar 1942.

³ Jacobsen, Ejnar, Sæby Sygehus har 100 års jubilæum. Opført 1883 ved frivillige bidrag, men kom først i gang 1. juli 1884, I: Vendsyssel Årbog 1983, s. 56.

kirurgiske instrumenter. Kædesaven og kassen med de kirurgiske instrumenter har tilhørt læge Jørgen Nannestad, der var praktiserende læge i Sæby i perioden 1960 til 1987 og som således også frem til 1970 var sygehuslæge. Instrumenterne har dog aldrig været brugt af Jørgen Nannestad til udførelse af operationer på Sæby Sygehus. Han har arvet dem fra sin forgænger læge Frederik Gybel, og han er vis på, at Gybel heller aldrig har taget instrumenterne i anvendelse.¹

Man skal således endnu længere tilbage i sygehusets historie, formentlig til de første årtier, før operationsstuen har været brugt til egentlige operationer. Således nævnes ordet operation under ”Anmærkning” første gang i 1899 og derefter ud for et mindre antal patienter om året i sygehusets journal over indlagte patienter fra 1884 til 1918.¹ Det fremgår ikke hvilke operationer, der var tale om, men har der været komplicerede imellem, blev de formentlig kun foretaget i Sæby Sygehus’ operationsstue, fordi der ikke var andre muligheder.

Kædesaven var ellers en god historie. Den blev brugt til kirurgisk gennemsavning af knogler f.eks. ribben, hvor lægen ikke kunne benytte en almindelig sav. Den er skænket til Sæby Museum af Jørgen Nannestad, der var praktiserende læge i Sæby 1960-1987. Han har arvet den af sin forgænger læge Frederik Gybel. Desværre har hverken Nannestad eller Gybel brugt kædesaven, man skal formentlig helt tilbage til Sæby Sygehus’ tidlige historie, før instrumenter af den art har været anvendt til egentlige operationer i sygehusets operationsstue. Dengang var der formentlig ikke andre muligheder. Foto: Sæby Museum og Arkiv.

I størstedelen af sygehusets historie var det derimod de ukomplicerede tilfælde, man tog sig af. Det var en grænse, man var yderst påpasselig med ikke at overskride, og var der den mindste tvivl, blev patienten visiteret til behandling på et af landsdelens større sygehuse, hvor der var specialister tilknyttet.⁴ Det kunne f.eks. være ukomplicerede brud. Ifølge læge Arne Vasegaard lå sygehusets ekspertiseområde fra skulderen til fingerspidsen og fra tåen til et stykke over knæet, hvortil sygehusets røntgenapparat egnede sig fortræffeligt.⁵ Man kunne også foretage mindre kirurgiske indgreb som udskrabninger f.eks. i forbindelse med abort, foretage sårsammensyninger og behandle overfladiske svulster.

Sygehusets styrker

Selv om sygehusets udstyr var beskedent og satte sine naturlige begrænsninger på, hvilke behandlinger man kunne foretage, så havde det lille sygehus bestemt også sine styrker. Således når patienter skulle indlægges i forbindelse med længere behandlingsforløb f.eks. ved hjerneblødninger, hvor man blev lam i den ene side. Dem kunne man lynhurtigt få op af sengen og få aktiveret, fordi

⁴ Interview 24. november 2008 med pensioneret læge Jørgen Nannestad.

⁵ Ålborg Stiftstidende, den 14/2 1965, De er chefer alle sammen.

der ikke var så mange andre patienter at koncentrere sig om. Indstilling af lettere tilfælde af sukkersyge. I det hele taget indlæggelse til aflastning, det være sig gravide ved truende abort eller lettere svangerskabsforgiftning eller ældre mennesker, der for en periode ikke kunne klare sig i eget hjem eller hos familiemedlemmer.

Populær var også sygehusets fysiurgiske afdeling med bade-, lys-, kortbølge- og massagebehandling. Så populær at afdelingen blev udvidet af flere omgange bl.a. i 1962 for at skaffe plads til det stigende antal patienter.

Desuden var et af Sæby Sygehus' store aktivitetsområder de ambulante behandlinger og efterbehandling af patienter bl.a. fra de store sygehuse. Således blev 1028 patienter i 1963-64 behandlet ambulantly.

Fødegangen

Et af sygehusets hjørnestejn var fødegangen. Sæby Sygehus var et populært fødested, i 1963-64 kom her 83 spædbørn til verden, mens der i 1968 var 106 fødsler. Det var naturligvis kun de ukomplicerede fødsler, som sygehuset tog sig af, og det var her størstedelen af byens fødsler fandt sted. Fru Ellen Wittorff, der var sygeplejerske og forstanderinde på sygehuset fra 1956 til 1977, erindrede således, at der et år blev født fem hold tvillinger på sygehuset. Barselskvinderne var som regel indlagt i en uge, og det var den ene af sygehusets to sygeplejersker, der tog sig af spædbørnene.⁶ Fødegangen holdt til i en sidelængde til sygehuset formodentlig opført i ca. 1908.

Der blev født rigtig mange børn på Sæby Sygehus. Til venstre ses sygeplejerske Kamma Sørensen i færd med at skifte en lille ny Sæbyborger. År ukendt. Foto: Sæby Museum og Arkiv.

⁶ Interview med forhenværende forstanderinde Ellen Wittorff. Sæby Museums båndsamling journal nr. A150/90 bånd nr. 161.

Social funktion

På et lille provinssygehus som Sæby Sygehus var der lidt mere husrum og overskud, og man påtog sig også en vis social funktion. Således var mange, som kom ind på sygehuset for blot at få et måltid mad og måske et bad, bl.a. landevejens farende svende. Det var det hele taget lidt mere overskueligt i forhold til de store sygehusafdelinger. Der var lidt mere tid til at hygge om patienterne og skabe den tryghed, som var næsten ligeså vigtig for patienterne som selve behandlingen. En fødselsdag blev således ikke forbigået i stilhed, der blev pyntet op med lidt blomster ved sengen og gjort lidt ekstra ud af morgenbakken, så der også var rundstykker på. Til jul var der således tradition for, at der blev pyntet op på gangen og med juletræ på hver stue. Præsten og byens læger med familier mødte op og sad sammen med personale og de patienter og pårørende, der nu var på sygehuset på en lang række ude på gangen, og så blev der holdt juleandagt med efterfølgende kaffebord.

Hverdagen

I 1960'erne var V. Asschenfeldt, Arne Vasegaard og Jørgen Nannestad praktiserende læger i Sæby og dermed også sygehuslæger. De kom hver formiddag på sygehuset kl. 9-10 kom Vasegaard, kl. 10-11 Asschenfeldt og til slut fra 11-12 Nannestad. Så havde de stuegang hos deres egne patienter, og hvad der skulle noteres i journalerne klarede lægerne selv. Det var også lægerne selv, der analyserede prøver på sygehusets eget laboratorium. Det var dog kun de mest almindelige prøver, man kunne klare. Øvrige prøver blev sendt videre til Centrallaboratoriet i Hjørring eller Statens Seruminstitut. En gang om ugen spiste lægerne frokost sammen for at koordinere samarbejdet. Lægerne kunne også henvise patienter til sygehusets fysiurgiske afdeling med bade-, lys-, kortbølge- og massagebehandling, som sygehusets sygeplejersker eller en massøse tog sig af. Når lægerne ikke var på sygehuset havde sygeplejerskerne dog altid mulighed for at tilkalde lægerne, der alle tre altid havde vagt. Efterhånden blev det dog sådan, at lægerne skiftedes til at holde fri om søndagen. Var ikke en person kommet til skade ringede man til sin egen læge, som bad folk om at tage hen på sygehuset, hvor så lægen kom og behandlede patienten, hvis ikke det var noget sygeplejersken kunne klare.

Det evigt lukningstruede sygehus

”Sæby Sygehus er ikke længere i stand til at yde patienterne den undersøgelse og behandling, som i dag kræves på vore andre sygehuse.” Ordene er Medicinaldirektør Frandsen's, efter han den 16. april 1938 havde besøgt Sæby Sygehus. Han foreslog derfor at nedlægge sygehuset, da han ikke mente, at det var hverken lægeligt eller økonomisk forsvarligt at fortsætte driften under de

Julestemning på Sæby Sygehus. Traditionen tro blev der pyntet op både på gangen og med juletræ på hver stue. År ukendt. Foto: Sæby Museum og Arkiv.

nuværende forhold. Han henstillede derfor til Sæby Byråd, at man i stedet omdannede sygehuset til et plejehjem for kronisk syge.⁷

At bruge betegnelsen sygehus om Sæby Sygehus var måske allerede på dette tidspunkt forfejlet. Selv om sygehuset siden opførelsen i 1883 var blevet forbedret og udvidet flere gange, kunne det ikke følge med udviklingen på landsdelens andre sygehuse i Frederikshavn, Dronninglund og Hjørring. Således mente kredslæge Henrichsen allerede i 1948, at Sæby havde haft gode chancer for at blive et virkeligt godt sygehus, men at tiden var forpasset, efter at sygehuse i Frederikshavn og Dronninglund var kommet til, og udviklingen var løbet fra Sæby Sygehus.⁸ Et lægehus ville måske være en mere korrekt betegnelse, det havde i hvert fald en god del af lægehusets tanke i sig som en aflastende institution, hvor lægen havde større mulighed for at udfolde sig efter sine kvalifikationer. Eller som ligeledes udtrykt af pensioneret læge Jørgen Nannestad, der havde sin gang på sygehuset i dets sidste årti, en sygestue eller en udvidet almen praksis, hvor man bare havde en seng til rådighed og så disse pragtfulde sygeplejersker.⁹

Rørende billigt

Diskussionen om nedlæggelse af Sæby Sygehus dukkede op med jævne mellemrum. Ganske vist klarede man sig med beskedent udstyr, og man opfyldte måske heller ikke helt kravene til et moderne sygehus, men til gengæld blev sygehuset drevet rørende billigt. På Sæby Sygehus tog man sig af de ukomplicerede tilfælde og aflastede dermed den kostbare hospitalsseng på det store

⁷ Jacobsen, Ejnar, Sæby Sygehus har 100 års jubilæum. Opført 1883 ved frivillige bidrag, men kom først i gang 1. juli 1884, I: Vendsyssel Årbog 1983, s. 57.

⁸ Byhistorisk Arkiv, Sæby, Avisudklipsbøger, bind 22, s. 66.

⁹ Ålborg Stiftstidende, den 14/2 1965, De er chefer alle sammen og interview 24. november 2008 med pensioneret læge Jørgen Nannestad.

sygehus. Således kostede en sygeseng i Sæby i 1965 31,95 kr. pr. dag, mens en seng på Hjørring Centralsygehus kostede 102,35 kr. om dagen, og for Aalborg Kommunehospital var prisen 132,21 kr. dagligt, men en patient med f.eks. et brækket ben optog jo en seng uanset, om den var dyr eller billig. Det kunne kun lade sig gøre, fordi sygehuset blev drevet af byens praktiserende læger i samarbejde med højt kvalificerede sygeplejersker. Nu skulle man måske tro, at den evige snak om nedlæggelse af sygehuset påvirkede arbejdsmiljøet, men det var ingeniørligt tilfældet. Det var ikke noget, man talte om på sygehuset, her arbejdede man ufortrødent videre og gjorde det, man var gode til.¹⁰

Sygehusets billige drift sammenlagt med de mange ambulante behandlinger, efterbehandling af patienter samt funktionen som fødeklinik og skadestue betød, at over halvdelen af Sæby Kommunes sygedage faldt hjemme i den billige sygeseng. Det sparede kommunen for mange penge og var i mange år et stærkt argument mod at nedlægge sygehuset.

Sygehus bliver til plejehjem

I slutningen af 1960'erne stilnede aktiviteterne på Sæby Sygehus af. Stadig flere behandlingsfunktioner overtoges af landsdelens andre sygehuse, og størstedelen af patienterne var ældre, der ikke kunne være hjemme. En udvidelse af afdelingen for bade-, lys-, kortbølge- og massagebehandling i 1967 og sygehusets billige drift syntes i første omgang at sikre sygehusets fortsatte eksistens.

Men i årene inden kommunesammenlægningen i 1970 var Sæby Kommune i samarbejde med Hørby, Volstrup, Understed-Karup og Albæk sognekommuner blevet enige om at opføre et plejehjem i sygehusets umiddelbare nærhed. I den nye sygehusstruktur i amtet var der ikke plads til Sæby Sygehus, det havde tjent sin tid, og amtet ønskede derfor ikke at overtage det lille ellers veldrevne sygehus med sine 21 sengepladser, og en lukning var uundgåelig. I forbindelse med opførelsen af det nye plejehjem mistede sygehuset sin funktion som fødeklinik. Sygehuset ophørte derfor den 1. april 1970 og blev i stedet en afdeling af det nye Syge- og Plejehjem, officielt indviet den 14. marts 1970. Den afdeling der tog sig af de svageste ældre. Det dygtige og engagerede personale fortsatte på det nye Syge- og Plejehjem, og forstanderinden var fortsat sygeplejerske Ellen Wittorff frem til 1977, hvor hun gik på pension.

¹⁰ Interview med forhenværende forstanderinde Ellen Wittorff. Sæby Museums båndsamling journal nr. A150/90 bånd nr. 161 og interview 24. november 2008 med pensioneret læge Jørgen Nannestad.

Litteratur

Dansk Sygeplejeråd, Sygeplejens udvikling og kulturhistoriske baggrund, lærebog for sygeplejestuderende, København, 2. udgave 1993.

Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsens hjemmeside (Historisk overblik) <http://www.sanktlukas.dk/site/3314.htm>.
<http://www.denstordanske.dk>.

Jacobsen, Ejnar, En by ved havet, Sæby Købstadshistorie, bind 2, Sæby kommune 1970, s. 67-70.

Jacobsen, Ejnar, Sæby Sygehus har 100 års jubilæum. Opført 1883 ved frivillige bidrag, men kom først i gang 1. juli 1884, I: Vendsyssel Årbog 1983, s. 53-58.

Journal over indlagte patienter fra 1884 til 1918. Findes på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.

Takstregulativ for Sæby Købstadkommunes Sygehus, vedtaget af Sæby Byraad den 27. Januar 1942.

Udklipsbøger samt udklipskuverter fra Byhistorisk Arkiv, Sæby.

Interviews med:

Forhenværende forstanderinde Ellen Wittorff. Sæby Museums båndsamling journal nr. A150/90 bånd nr. 161.

Den 24. november 2008 med pensioneret læge Jørgen Nannestad.

Artikel fra Sæbybogen 2009.

Sæby Museum ©